

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, відзначимо, що соціальні послуги є важливою складовою системи соціального обслуговування, що регламентуються Законом України «Про соціальні послуги», що виводить соціальні послуги на рівень їхньої технологізації, що змінює підхід до розуміння процесу їх надання.

Перспективним напрямком у контексті даного дослідження вбачаємо в аналізі саме соціальних служб як інституційної основи організації соціального обслуговування населення, а також дослідження досвіду упровадження інноваційних підходів.

Список використаних джерел

1. Кравченко О. О. Соціальне обслуговування і соціальне забезпечення як основні форми надання соціальних послуг. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2018. №1 (11). С. 67–75.
2. Мещан І. В. Соціальне обслуговування як складова соціального захисту населення: соціально-управлінський аспект. *Грані. Секція. Соціологія*. 2015. №8 (124). С. 71–76.
3. Про соціальні послуги : Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019 року. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Антоніна Конончук

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна

ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В «УНІВЕРСИТЕТІ ТРЕТЬОГО ВІКУ»

У статті акцентовано увагу на вагомості неформальної освіти для людей похилого віку. Визначено особливості змісту неформальної освіти дорослих в рамках соціальної послуги «Університет третього віку». Названо та охарактеризовано форми і методи, які можуть використовувати соціальні працівники під час роботи зі слухачами «Університету третього віку».

Ключові слова: *неформальна освіта дорослих, люди похилого віку, соціальна послуга «Університет третього віку», зміст, форми, методи роботи*

Старіння населення як глобальна проблема створює нові виклики для ринку праці, а водночас і для системи соціального захисту. На даний час Україна входить до 30 найстаріших країн світу за часткою осіб віком

від 60 років. Тому вищезазначена проблема є особливо актуальною для нашої країни.

Рада Європи визначила пожиттєве навчання одним із основних компонентів європейської соціальної моделі. Таке навчання не обмежується лише сферою освіти. Воно також є важливим фактором у сфері соціального захисту вразливих груп населення, зокрема, людей похилого віку, заохочуючи їх до продовження свого освітнього розвитку для максимальної реалізації своїх здібностей та людських можливостей нашого суспільства. У цьому контексті освіта виступає засобом у вирішенні проблем адаптації та інтеграції людей похилого віку у суспільство, допомагає долати стереотипи у сприйнятті старості як віку самотності, втрат і туги. Тому відбувається пошук концептуальних засад освіти людей похилого віку, змісту, методів і форм організації навчання. Однією із сучасних реалізованих ідей у вирішенні вищезазначених проблем є надання соціальної послуги «Університет третього віку» як форми неформальної освіти в умовах територіального центру соціального обслуговування.

Проблему освіти дорослих розкрили в своїх працях такі науковці як С. Архіпова, С. Болтівець, Б. Грумбрідж, Б. Крімер, Т. Скорик, І.Ушакова, І.Шевченко та ін. Адаптацію людей похилого віку до сучасних соціальних умов, зокрема, засобами неформальної освіти, досліджували П. Жалдак, М. Житинська, Т. Коленіченко, І. Крупельницька та ін.

У ході вивчення багаторічного досвіду діяльності «Університетів третього віку» в територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) територіальних громад Чернігівської області, було встановлено, що зміст та організація неформальної освіти отримувачів соціальних послуг – слухачів «Університеів», має свої особливості. Коротко зупинимося на їх характеристичі.

Зміст неформальної освіти має бути спрямований на вирішення завдань соціальної адаптації осіб похилого віку, дорослих осіб з інвалідністю, окремих категорій осіб, які потрапили у складні життєві обставини (ВПО, члени сімей загиблих учасників війни тощо) до нових умов життєдіяльності, участі в суспільних процесах, розвитку активності у процесі навчання.

Зміст неформальної освіти дорослих у загальному вигляді – це соціальний досвід у різних сферах життєдіяльності людського суспільства (культури, охорони здоров'я, виховання, правових відносин, комунікації, соціальної політики, цифрових технологій тощо), які необхідно зробити надбанням осіб, залучених у навчальний процес. З цієї системи необхідно виокремити обсяг, який потрібно засвоїти саме отримувачам послуги соціальної адаптації. Визначальними умовами такого відбору є запит (потреби) майбутніх слухачів (населення громади) щодо розширення знань та умінь у визначених сферах життєдіяльності, наявність необхідних матеріальних, фінансових та кадрових ресурсів закладу, конкретних обставин (воєнний стан, тимчасове перебування території в окупації тощо).

Даний обсяг соціального досвіду визначає предметний зміст різних напрямів освітньої діяльності. Зміст освіти вибудовується у навчальних програмах для факультетів УТВ. Наприклад, потреби осіб похилого віку у використанні сучасних інформаційних технологій у повсякденному житті є підставою для розробки і впровадження програми «Основи комп'ютерної грамотності» для слухачів факультету комп'ютерних технологій УТВ.

Відповідно до завдань і змісту неформальної освіти у навчанні слухачів УТВ: Слід надавати *перевагу активним методам роботи*, які ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності і сприяють рефлексивному мисленню, розвитку дискусійної культури, ініціативи і творчості. До таких методів належать: дискусії, аналіз ситуацій, метод кейсів, гра (ділова, рольова, моделююча, творча, проблемно-рольова та ін.), проектування, робота в парах, робота в малих групах, обговорення проблеми в загальному колі, мозковий штурм, метод фокус-групи та ін.

Доцільно *комбінувати традиційні та нетрадиційні* (інноваційні, активні) методи навчання: бесіди, лекції та повідомлення, розповіді та дискусії, обговорення (матеріалів зі ЗМІ, власного досвіду, життєвих ситуацій тощо), інструктажі, ілюстрації, демонстрації, спостереження, вивчення офіційних державних документів з колективним обговоренням тощо.

Серед методів роботи окремо визначаємо *метод «рівний-рівному»*, який дає можливість слухачам під час занять виступити у ролі консультантів, експертів, викладачів тощо, та використати свій професійний досвід та ін. Адже найбільший відсоток знань людина засвоює у процесі навчання інших.

При доборі методів та форм роботи необхідно пам'ятати про *практичну спрямованість занять*, тобто після вивчення теми слухачі мають бачити користь отриманих знань у власному житті, у вирішенні власних проблем, дотримуватися моделей безпечної поведінки, оволодіти вміннями і навичками практичної діяльності тощо.

Використовувати *наочність* у роботі зі слухачами, оскільки візуальність підсилює та зосереджує увагу, допомагає краще запам'ятати матеріал. Це можуть бути схеми, таблиці, тексти, картки для виконання завдань, відеоматеріали, закладки і буклети з порадами, соціальна реклама тощо.

Заохочувати слухачів до участі у відповідях на запитання та висловлюваннях своїх думок та ідей у бесідах, дискусіях, обговореннях тощо. Для цього слід ставити питання, які вимагають повної та розгорнутої відповіді. Такі питання найчастіше починаються словом «як».

Для активізації уваги і пам'яті слухачів та підсилення методу навчання використовуються *прийоми навчання*, а саме: виступи експертів чи рецензентів, «злива ідей», «вулик», інтерв'ю, «розумова розминка», «акваріум», «крок уперед», «відкритий мікрофон» та ін.

Сучасні підходи до організації неформальної освіти дорослих передбачають застосування різноманітних форм, які орієнтують дорослих слухачів на активне засвоєння способів пізнавальної діяльності, на особистість того, хто навчається, на забезпечення можливостей його саморозкриття і самореалізації, ставити викладача у позицію партнера у процесі навчання. До таких форм організації навчання в УТВ відносимо такі, які ставлять дорослого не в позицію пасивного слухача, а залучають до активної участі у процесі навчання. Це такі форми навчання як проблемна лекція(бінарна лекція-візуалізація, діалогова лекція, лекція-дискусія та ін.), конференція, практичне заняття, різні види семінарів (семінар у вигляді бесіди: семінар «запитання-відповідь», семінар обміну інформацією), семінар виголошення доповідей (семінар-конференція, семінар-диспут, семінар-дебати, семінар-круглий стіл та ін.), ділові та рольові ігри, тренінг, майстер-клас та ін.

З розвитком сучасних технологій все більшою популярністю серед слухачів УТВ користується Інтернет. У ситуації пандемії, воєнного стану мережа Інтернет інколи залишалася єдиним джерелом спілкування фахівців зі своїми підопічними. Тому важливою формою роботи УТВ стали консультації в режимі он-лайн. Для цього можна використовувати соціальні освітні сервіси (ZOOM та ін.), засоби соціальної освітньої комунікації (e-mail, Viber, Telegram та ін.) і соціальні мережі (Facebook та ін.).

Успіх роботи УТВ залежить як від вибору змісту, форм і методів роботи, що відповідають рівню освіти, групових та індивідуальних потреб та інтересів слухачів, так і від залучення до діяльності працівників установи-надавача соціальних послуг як викладачів. Для роботи зі слухачами УТВ викладач повинен поєднувати у своїй діяльності як мінімум три ролі, у рамках яких він повинен уміти діяти. Це ролі «лікаря», «експерта» і «консультанта».

Роль «лікаря» передбачає наявність знань, умінь і навичок у наданні допомоги слухачам відкрити втрачені здібності, надати допомогу у відновленні мотивації до активної життєдіяльності, зниженні рівня тривожності, підвищенні стресостійкості, спрямувати на саморозвиток.

Як «експерт» викладач повинен володіти знаннями і досвідом у тій чи іншій сфері діяльності, а також здатністю передати свій досвід, навчити інших.

Роль «консультанта» потребує від викладача здатності організації спільної роботи, пов'язаної зі спілкуванням та реалізацією процесу навчання на засадах співробітництва (партнерства). При залученні до надання послуги УТВ фахівців з інших закладів і установ слід враховувати їх відповідність темі (програмі), яка водночас має бути галуззю їх особистого інтересу, фаху та здібностей до викладання.

Таким чином, діяльність «Університету третього віку» є однією з сучасних форм соціальної адаптації людей похилого віку до нових умов життя засобами неформальної освіти. Зміст, методи і форми діяльності,

які використовуються, спрямовані на розвиток особистості, формування соціальної активності та внесення змін до навколишнього середовища, щоб воно якомога більше відповідало потребам, правам та інтересам людей похилого віку.

Список використаних джерел

- 1.Архипова С.П. Основи андрагогіки: навч. посібник. Черкаси-Ужгород, 2002. 184с.
2. Крімер Б. О. Соціальна інтеграція осіб літнього віку в Україні як складова політики «активного старіння». *Соціально-трудова відносина: теорія та практика* . 2014. № 2. С. 445-450.
- 3.Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку»: Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.08.2011, №326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0326739-11>.

Юлія Креховець,

магістрантка освітньої програми «Соціальна педагогіка»
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

Галина Олійник

доцент кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

ПОТЕНЦІАЛ КІНЕМАТОГРАФУ В СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ПІДЛІТКАМИ

У статті розкрито значення кінематографу в житті людини, його вплив на особистість молодшого підлітка: погляди, уявлення та на розвиток творчого мислення. Охарактеризовано способи використання кінематографу у соціально-педагогічній роботі із молодшими підлітками. Проаналізовано особливості організації соціально-педагогічної діяльності при використанні методу кінематографу.

Ключові слова: кінематограф, фільми, соціальний педагог, соціально-педагогічна робота, молодші підлітки, творчість.

Постановка проблеми: Дедалі частіше активно постає питання щодо відсутності у підлітків вміння креативно мислити, вдало і продуктивно вирішувати власні проблеми та гідно з відповідальністю ставитися до власного життя. Молодші підлітки – це особистості, які тільки починають ставати на шлях свого збагачення і розквіту, тому їм необхідна вдала підтримка та допомога на їхньому життєвому шляху.

Ця вікова категорія охоплює учнів 10-12 років. Молодший підлітковий вік характеризується виходом дитини на якісну нову соціальну